



**Доктор медичних наук,
професор С.Е.Стебельський
(1923-1996)**

УДК 611(092)

СЕРГІЙ ЄВГЕНІЙОВИЧ СТЕБЕЛЬСЬКИЙ

**Анатом, художник, скульптор
(до 85-ї річниці з дня народження)**

ПАМ'ЯТІ ВЧЕНОГО ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ

Козлов В.О., Кузьменко В.Н.
Дніпропетровська державна медична академія

Сергій Євгенійович Стебельський народився 2 травня 1923 року в м. Катеринослав (Дніпропетровськ), у сім'ї службовця. Ще в шкільні роки захоплення біологією привело його до анатомічного театру ДМІ, де під керівництвом доцента Є.Ц.Заремби ним виготовлялись анатомічні препарати для шкільного біологічного кабінету. В студентські роки він був активним членом анатомічного гуртка і за завданням професора М.М.Тростанецького та доцента А.Н.Милейковського багато препарує, малює анатомічні таблиці та схеми до дисертаційних робіт співробітників кафедр анатомії та гістології, виступає з доповідями на анатомічні теми.

В 1951 році закінчив лікувальний факультет Дніпропетровського медичного інституту і два роки завідував дільницею сільської лікарні. В 1953 році його обирають асистентом кафедри анатомії людини рідного інституту. Під керівництвом професора К.Д.Філатової включається в наукові дослідження з макро-мікроскопії анатомії дихальних шляхів в нормі і під дією пилових виробничих факторів. У 1959 році С.Є.Стебельський захищає кандидатську дисертацію на тему: «Морфологія бронхіальних судин і васкуляризація залоз слизової оболонки бронхів у нормі й експерименті». Ним вперше були описані закономірності кровопостачання залоз слизової обо-

лонки бронхів. У 1962 році йому було присвоєно вчене звання доцента, в 1968 році обирається на посаду професора кафедри, в 1969 році захищає докторську дисертацію на тему: «Морфологія додаткових екстракардіальних джерел васкуляризації серця». В 1970 році С.Є.Стебельському присвоюється вчене звання професора. В 1972 році в травні його обирають завідувачем кафедрою анатомії людини, якою він завідував 10 років. За цей період під його керівництвом було захищено 3 докторських та 8 кандидатських дисертацій.

С.Є.Стебельський був науковим керівником науково-дослідної роботи кафедри: «Вивчення морфофункціональних, морфогенетичних і адаптивних властивостей мікроциркуляторного русла (МЦР) різних органів і тканин в нормі, патології і експерименті». Було виявлено ряд морфологічних і функціональних закономірностей. Так, встановлено, що МЦР різних органів і тканин володіє вираженою органоспецифічністю і високою морфологічною і функціональною адаптацією до тканинних і мікроорганічних структур. Встановлено, що в реакціях МЦР на різний вплив має перевагу комплекс однотипних змін. Створені оригінальні способи і прилади для біомікроскопії та морфологічних досліджень МЦР. Встановлено два етапи онтогенезу МЦР, в пер-

шому виникає органоспецифічна схема ангіоархітекτονіки, в другому – зміни носять кількісний і топографічний характер. Вивчено вплив гіпобаричної гіпоксії, термічних факторів і ультразвуку на МЦР різних органів. Результати можуть бути використані при розробці загальної теорії мікроциркуляції, а також в клініці при лікуванні захворювань щитоподібної залози, серця та інших органів, а також при визначенні оптимальної частотної характеристики і умов ультразвукового опромінення. Виявлені структурні розбіжності МЦР у функціонально різних органах. Розроблені алгоритми обробки морфометрії МЦР і створена математична модель структурної організації стінки серця. Проведено кореляційний аналіз змін МЦР в експерименті і патології.

Протягом піввіку професор захоплюється живописом, а в останні роки скульптурою. На щорічних виставках образотворчого мистецтва фестивалю “Студентська весна” ми бачимо багато картин та етюдів самодіяльного художника. Це переважно пейзажі рідного Придніпров'я, мальовничі натюрморти. У вересні 1984 року творчі доробки Сергія Євгенійовича експонувались в Будинку архітектора в м. Горький, де проводився пленум Всесоюзного наукового товариства анатомів, гістологів і ембріологів. У книзі відгуків про виставку ми читаємо: “Тонким кольоровим рисунком передає професор С.Є.Стебельський атмосферу прохолодного літнього дня в пейзажах “На дачі”, “Після дощу”, епічним спокоєм віє від картини «Нічний пейзаж». А голова Горьківського відділення радянських художників Росії написав: “Очевидно, єдина природа творчості вченого і художника дає можливість творцю, який не має професійної школи, передати світ, його сприйняття з високим професіоналізмом”. До 75-річчя нашого вузу С.Є.Стебельський експонував деякі свої картини на виставці в Народному музеї історії ДМІ. Захоплюють майстерністю виконання “Портрет матері”, копії з картин Куїнджі, Судковського, Ла Тура, розцвітає палітра художника в картинах “Осінь”, “Озеро”, “Квіти Орловщини” та інші. Під керівництвом і при участі Сергія Євгенійовича в Народному музеї історії ДМІ з великим натхненням створені діорама – “Бережіть мир”, а в студентському гуртожитку діорама – “Осінь на Дніпрі”. Багато праці вклав професор в становлення анатомічного музею історії кафедри анатомії, Народного музею історії інституту. Частину своїх картин С. Е. Стебельський подарував Народному музею історії академії, де вони поряд з іншими експозиціями прикрашають наш музей.

В останні роки професор С.Є.Стебельський почав пробувати себе в скульптурі. До 70-річчя ДМІ він створив інтер'єри кабінетів академіка В.П.Воробйова та анатома епохи Відродження А. Везалія з восковими фігурами вчених на повний зріст. А до 75-річчя вузу з'явився ще один ін-

тер'єр, що відтворює підвальне приміщення Анатомічного інституту в Петербурзі, де воскові фігури Миколи Івановича Пирогова та його помічника військового фельдшера Калашнікова зображені за виготовленням розпилів замороженого трупа.



Завітайте до кабінету А.Везалія – і ви нібито поринете в далеке минуле. Через вікно з фігурною ґратою ллється місячне сяйво, видно будівлі м. Падуї (Італія). Саме так, як ви побачите в музеї, при світлі свічок працював над препаруванням трупів вчений, і таємниця ночі ховала його від пильного ока інквізиції. Офіційно в той час дозволялось розтинати на рік лише два трупа страчених злочинців. А.Везалій протягом свого життя розрізав понад 300 трупів і на основі їх вивчення виправив близько 200 помилок, допущених в працях Гіппократа, Арістотеля, Галена.

Робоча обстановка панує в кабінеті завідувачого кафедрою анатомії Харківського медичного інституту, академіка Володимира Петровича Воробйова. Він сидить, схилившись над книгою, за письмовим столом. Праворуч біля стіни – книжні шафи з анатомічною літературою. Біля вікна висить фотографія В.П.Воробйова зі своїм вчителем професором Білоусовим. На протилежному боці письмового стола у кріслі сидить його учень – професор Р.Д.Синельников – автор “Атласу анатомії людини”, який видавався в Радянському Союзі, в Україні, Чехословаччині, Іспанії.



Слід зазначити, що обличчя фігур видатних вчених виконані із пластичних матеріалів, на них нанесений грим і вони мають портретну схожість з оригіналами.

Професор С.Є.Стебельський створив ще дві експозиції “Куточок – анатомічні малюнки Леонардо да Вінчі” та інтер’єр, присвячений завідувачим кафедрою анатомії людини ДМІ – скульптурна група. Тут розміщені фігури професорів: М.С.Кахіані, М.М.Тростанецького, К.Д.Філатової, самого С.Є.Стебельського, В.Д.Маковецького.

В роботі по оформленню інтер’єрів взяли участь співробітники кафедри: професор С.Є.Стебельський зробив художні роботи, лаборант В.І.Мамаєва – графічні, лаборант В.Пасуховський – теслярні, доцент В.В.Родіонов – монтажні, доценти І.В.Юрченко та В.Д.Мацепон і асистент В.С.Кураєв організували доставку матеріалів для відтворення інтер’єрів, ст.лаборант З.Г.Афіян пошила костюм для фігури А.Везалія.

Експозиції анатомічного музею мають велике пізнавальне і виховне значення в процесі навчання студентів.

Лікарська династія

Вже понад 160 років успішно трудиться на ниві народної охорони здоров’я і медико-біологічної науки династія Стебельських. За тривалий період часу її представники внесли і вносять вагомий вклад в теоретичну і практичну медицину.

Старійшиною династії є **Максиміліан Осипович**

пович Стебельський (1820-1904 рр.). В 1849 році він закінчив медичний факультет Харківського університету і був призначений на військову службу. В роки Кримської війни (1853-1856 рр.) Максиміліан Осипович весь час перебував в героїчному Севастополі. На все життя зберіг найтепліші почуття і спогади про видатного хірурга Миколу Івановича Пирогова – свого вчителя і наставника. Після виходу в відставку М.О.Стебельський довгі роки працював лікарем в Луганську, на заводах Слово-Сербського повіту Катеринославської губернії. На будівництві залізниці Дебальцево-Попасна він організував лікарню, де надавав хірургічну допомогу робітникам і місцевим жителям.

Син Максиміліана Осиповича – **Володимир Максиміліанович Стебельський (1860-1920 рр.)** пішов стежкою батька. У 1885 році він закінчив медичний факультет Московського університету, де навчався разом з Антоном Павловичем Чеховим, якого добре знав ще по Таганрозькій гімназії. На старших курсах відомий професор, гінеколог В.Ф.Сєгирьов запропонував В.М. Стебельському лишитись працювати в його клініці, але молодий лікар відмовляється від принадної пропозиції і їде на 2-у медичну дільницю Бахмутського повіту Катеринославської губернії. З 1907 року Володимир Максиміліанович стає завідувачем земською лікарнею в м. Бахмуті (нині м. Артемівськ, Донецької області). Під його керівництвом споруджуються нові лікарняні корпуси, створюються добре оснащені операційна та рентгенкабінет. В період війни 1914 року він працював хірургом в госпіталі, а в перші роки Радянської влади утримував на власні кошти лікарню, де надавав допомогу пораненим бійцям Червоної Армії. В.М.Стебельський був визначним хірургом і всебічно освіченою людиною, як і батько, відомим шахістом Катеринославщини.

Син **Володимира Максиміліановича – Євгеній Володимирович Стебельський** навчався на біологічному факультеті Петербурзького університету. Після закінчення його під керівництвом професора Валентина Олександровича Догеля на Мурманській біологічній стінці вивчав морфологію морських найпростіших в еволюційному аспекті, мав власні наукові публікації.

Син Євгенія Володимировича – **Сергій Євгенійович Стебельський (1923-1996)** закінчив у 1951 році Дніпропетровський медичний інститут. З 1972 –1982 рр. завідував кафедрою анатомії людини ДМІ.

Дружина Сергія Євгенійовича – Ніна Іванівна Забарна – теж випускниця ДМІ, кандидат меднаук, доцент, працювала на кафедрах нормальної анатомії та топографічної анатомії і оперативної хірургії, має багато наукових праць з питань морфології кровоносного русла.

Син Сергія Євгенійовича – **Олександр Сер-**

Гійович Стебельський у 1974 році з відзнакою закінчив наш вуз. Спочатку працював лікарем-отоларингологом, згодом старшим науковим співробітником відділу гемосорбції ЦНДЛ, асистентом кафедри анестезіології і реанімації. В 1988 році захистив дисертацію на здобуття вченого ступеню кандидата медичних наук, автор понад 50 наукових праць з питань застосування гіпербаричної оксигенації і гемосорбції при різних інтоксикаціях. У 1990-2000 рр. працював лікарем анестезіологом в госпіталах в Зімбabwe, Ємені. З 2000 року і по цей час працює лікарем анестезіологом в госпіталі в Намібії.

Дочка Олександра Сергійовича – **Марія Олександрівна** також продовжує династію Стебельських, після закінчення ДДМА в 1996 р. працює лікарем в лікарні швидкої медичної допомоги.

С.Є.Стебельський автор понад 200 публікацій, 3-х винаходів та 10 раціоналізаторських пропозицій. Дані своїх наукових досліджень і досліджень співробітників кафедри він неодноразово доповідав на з'їздах, конференціях, симпозіумах. С.Є.Стебельський був учасником ІХ Всесвітнього конгресу анатомів, гістологів, ембріологів, VI, VII, VIII, ІХ Всесоюзних з'їздів та I і II Всеукраїнських з'їздів анатомів, гістологів, ембріологів, а також багатьох Всесоюзних та Республіканських конференцій.

Професор С.Є.Стебельський володіючи, визначним педагогічним талантом та сумлінним ставленням до ведення навчального процесу, провів велику методичну роботу, що сприяло її оптимізації. Протягом 1983-84 рр. він поклав багато зусиль, створивши для кафедри навчально-методичний комплекс дисципліни(НМКд).

С.Є.Стебельським написані зразкові методичні розробки до лекцій та практичних занять з розділів: “Остеологія”, “Ангіологія”, “Черепні нерви” та інші. У співавторстві з професором В.Д.Маковецьким та викладачем Т.П.Стефановською видано навчально-методичний посібник: “Анатомія судуистой и периферической нервной систем человека. Атлас схем. Київ, “Вища школа”, 1984 р. 168с.

Лекції професора С.Є.Стебельського привертати увагу студентів і викладачів глибоким змістом, методологічною спрямованістю, формою викладання і вмінням лектора за декілька хвилин створити на дошці кольоровою крейдою дуже наглядні анатомічні схеми. Протягом 10 років він керував студентським науковим гуртком кафедри, студенти якого систематично завойовували призові місця на вузівських та республіканських конференціях.

С.Є.Стебельський проводив велику і різноманітну громадську роботу, читав лекції на політичні, наукові, естетичні теми. Він був одним з кращих лекторів інституту та товариства “Знання”. Брав активну участь в оформленні музеїв і

інтер'єрів інституту та гуртожитків. Так, наприклад для Народного музею історії інституту він виготовив ряд об'ємних макетів будівлі інституту. За його проектом і при його участі створена діорама “Берегите мир”, діорама “Осінь на Дніпрі” і інтер'єр “Пушкінська кімната”.

Сергій Євгенійович Стебельський залишив великий науковий спадок і багато ідей, які використовуються співробітниками кафедри в своїх роботах з його співавторством. Так, вийшли монографії: “Библиография научных работ сотрудников кафедры анатомии человека в Днепропетровской государственной медицинской академии. 1916-2000 гг.» 2001, Днепропетровск 145 с. Авторы: С.Е.Стебельський, В.Н.Кузьменко, В.Д.Маковецкий, В.А.Козлов, «Анатомія судинної системи. Атлас схем. Дніпропетровськ, “Пороги”, 2005г., 160с. Авторы: В.О.Козлов, С.Є.Стебельський, В.Д.Маковецкий, Я.І.Федонюк. “Анатомія центральної нервової системи та провідних шляхів головного і спинного мозку. Атлас схем”. Дніпропетровськ, “Пороги”, 2006 р., 200с. Авторы: В.О.Козлов, С.Є.Стебельський, В.Д.Маковецкий, І.Я.Федонюк.

С.Є.Стебельський був членом Вченої ради ДМІ, членом художньої ради Народного музею історії інституту, членом Президії і Правління Всеукраїнського наукового товариства АГЕТ, заступником голови Дніпропетровського обласного відділення товариства, членом навчально-методичної Ради при Управлінні навчальних закладів Міністерства охорони здоров'я УРСР.

За довголітню працю С.Є.Стебельський нагороджений медаллю “За доблестний труд», значком «Отличник здравоохранения «Минздрава СССР», «За отличные успехи в работе», Міністерства вищої та середньої освіти УРСР двома знаками «Победитель социалистического соревнования», Почетной грамотой Минздрава УССР та багато численними грамотами інституту. Протягом декількох років його ім'я було занесено на інститутську дошку пошани. В1981 році С.Є.Стебельський був визнаний переможцем районного громадського огляду педагогічної майстерності.

Сергій Євгенійович Стебельський був високоєрудований, цілеспрямований вчений. Як педагог користувався великим авторитетом серед студентів, співробітників і серед вчених морфологів України і зарубіжжя.

На кафедрі анатомії людини щорічно проводяться наукові студентські конференції, присвячені пам'яті професора С.Є.Стебельського. Переможець за кращу наукову доповідь отримує грошову винагороду, яку надає сім'я професора.

Наукові роботи С.Є.Стебельського і в наш час мають велике теоретичне і практичне значення і допомагають вирішувати актуальні проблеми сучасної клінічної морфології.